

Výjezdní workshop z obchodního práva

Obchodní právo v roce II

pátek 10. – neděle 12. dubna 2015

Důsledky nedodržení předkupního práva k podílu / akcií ujednané ve společenské smlouvě / stanovách

Tomáš Pivoda

4. ročník PF UK

Resumé:

Rekodifikace soukromého práva přinesla celou řadu změn. K výraznému posunu a zpřesnění došlo i v úpravě obecného předkupního práva v zákoně číslo 89/2012 Sb., Občanském zákoníku a to se bezpochyby promítne. První část práce seznamuje čtenáře možností sjednání předkupního práva k podílu/akciím v zakladatelském právním jednání. V další části se práce zabývá povahou takto sjednaného předkupního práva, jeho interpretací v dosavadní judikatuře a nastiňuje pravděpodobný posun, ke kterému dojde v souvislosti se změnou právních předpisů.

I. Úvod

Sjednání předkupního právo k podílu / akciím v zakladatelském právním jednání není otázkou, se kterou bychom se setkávali každý den. Vzhledem k tomu, že rekonstrukce přinesla celou řadu změn do institutu předkupního práva, je jasné, že bude muset dojít k přehodnocení doposud přijímaných závěrů ohledně porušení předkupního práva sjednaném v zakladatelském právním jednání. Cílem mé práce je shrnout doposud přijímané závěry a nastínit, jakým způsobem by mohly soudy v budoucnu rozhodovat.

II. Přípustnost sjednání předkupního práva v zakladatelském právním jednání

Ujednání předkupního práva k podílu nebo akcií v zakladatelském právním jednání společnosti není v konečném důsledku ničím jiným než sjednáním smluvního předkupního práva. Zákon o obchodních korporacích (dále jen „ZOK“) ani občanský zákoník (dále jen „OZ“) nezmiňuje žádné zvláštnosti pro takto ujednané předkupní právo. Pro takové předkupní právo se tedy použijí ustanovení §2140 OZ a násl., to ostatně již v minulosti potvrdil nejvyšší soud¹ a není důvod k tomu, aby se tyto závěry neprosadily po rekonstrukci. Situace je navíc o to jednodušší, že na rozdíl od předchozí úpravy je podíl považován občanským zákoníkem na základě §489 a 496 odst. 2 za věc, a to věc nehmotnou a movitou. V případě podílu si tedy už nemusíme pomáhat analogií. S akciemi tento problém v minulosti nebyl, neboť zákon o cenných papírech výslovně stanovil, že se pro cenné papíry použijí přiměřeně ustanovení o věcech.

¹ Například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13.12.2005, sp. zn. 29 Odo 1339/2004 – „Protože obchodní zákoník předkupní právo k obchodnímu podílu neupravuje, uplatní se pro jeho zřízení a podmínky jeho trvání a výkonu analogicky právní úprava předkupního práva podle § 602 a násl. občanského zákoníku...“

III. Předkupní právo k podílu zakotvené ve společenské smlouvě

a. Obecně

Zákonné zmocnění pro sjednání předkupního práva k podílu ve společenské smlouvě najdeme v §2140 odst. 2 OZ věta druhá, která říká „*předkupní právo lze ujednat i mimo souvislost s kupní smlouvou*“. Typickým příkladem tohoto ustanovení budou dohody mezi společníky, tzv. sideletters nebo právě předkupní právo zakotvené ve společenské smlouvě. Předkupní právo k podílu sjednané ve společenské smlouvě může být jedním ze způsobů omezení převodu obchodního podílu na jiného společníka, může se tedy jednat o zpřísnění převoditelnosti upravené v dispozitivních ustanoveních §207 a 208 ZOKu.

V komentáři k zákonu o obchodních korporacích² se dokonce píše, že lze předkupní právo zřídit také jako právo věcné povahy: „*Zákon také nezavádí obecně předkupní právo k podílu, ale to lze zavést smluvně, a to i jako právo věcné povahy (§ 2140 a násl. OZ)*.“ S tímto názorem se neztotožňuji, protože jsem toho názoru, že smluvně lze zavést předkupní právo věcné povahy pouze u věcí zapisovaných do veřejných seznamů^{3 4}, kterým obchodní rejstřík není a to i přesto, že s veřejnými seznamy vykazuje určité společné znaky. Opačný názor je uveden například v aktuálním článku⁵, kde autor dovozuje, že předkupní právo sjednané ve společenské smlouvě společnosti bude zpravidla mít zpravidla věcněprávní účinky a o výjimky půjde pouze tehdy, pokud by ho společenská smlouva stanovila pro převod podílů prvních společníků. Tato konstrukce se ovšem podle mě neprosadí. Vedlo by to ke vzniku nejistoty v případě nových

² Štenglová I., Havel B., Čileček F., Kuhn, P., Šuk P. Zákon o obchodních korporacích, 1. vydání, 2013, C. H. Beck s. 399-400

³ Tady se plně ztotožňuji například s názorem vyjádřeném v J. Švestka, J. Dvořák, J. Fiala, I. Pelikánová, R. Pelikán, A. Bányaiová a kol., Občanská zákoník – Komentář – Svazek V (relativní majetková práva 1. část), Wolters Kluwer, u §2144 bod. 4 – „*Má-li tedy být předkupní právo zřízeno jako právo věcné, je třeba jej zapsat do veřejného seznamu. Z tohoto důvodu jej lze zřídit pouze k věcem, které se do veřejného seznamu zapisují.*“

⁴ Stejně tak v Tichý, Pipková, Balarin, Kupní smlouva v novém občanském zákoníku. Komentář. § 2079-2183, C. H. Beck – str. 324-326 – „*Má-li tedy být předkupní právo řízeno jako právo věcné, je třeba jej zapsat do veřejného seznamu.*“

⁵ Vladimír Janošek: smluvní předkupní právo k obchodnímu podílu. Nihil novi sub sole?, (Obchodněprávní revue 1/2015, s. 1)

nabyvatelů, kteří by si nikdy nemohli být jistí, zda se neobjeví někdo, komu k dané věci, ať už to bude podíl, akcie nebo jiná movitá věc, svědčí předkupní právo věcné povahy.

Naopak jsem toho názoru, že se jedná o relativní majetkové právo, o kterém ovšem bude nový společník vědět. Dovožuji to tak proto, že podle §209 odst. 1 ZOKu přistupuje nabyvatel ke společenské smlouvě společnosti a v případě, že společenská smlouva zmiňuje jakékoliv předkupní právo, tak o něm nabyvatel musí vědět. A následně, to že předkupní právo k podílu i nadále svědčí ostatním společníkům, není způsobeno tím, že by předkupní právo k podílu bylo sjednáno jako právo věcné, nýbrž tím, že se nový nabyvatel podílu přistoupil ke smlouvě smlouvy (v tomto případě společenské). Stejně důsledky by mělo, kdyby se nový nabyvatel stal při nabytí podílu účastníkem dohody společníků, která by obsahovala podobné ustanovení. Jediný rozdíl by tedy byl v tom, že by k tomu musel zvlášť projevit vůli.

b. Důsledky porušení předkupního práva k podílu

Předkupní právo k podílu stanovené ve společenské smlouvě může být upraveno přinejmenším dvěma rozdílnými způsoby a porušení každého z nich povede k jiným následkům.

V prvním případě bude bez dalšího uvedeno, že předkupní právo svědčí ostatním společníkům, kdy společenská smlouva může a nemusí stanovit bližší podrobnosti. Dostatečné bude tedy i například jednoduché ujednání ve smyslu „*V případě převodu podílu na třetí osobu náleží ostatním společníkům předkupní právo k takto převáděnému podílu*“. I takové ustanovení by se stalo vynutitelným a bylo by potřeba ho vykládat tak, že jeho součástí jsou dispozitivní ustanovení OZ obsažené v §2140 a násl. To povede k tomu, že v případě, kdy prodávající nedodrží předkupní právo ostatních společníků k podílu, dojde vždy k následkům předvídaným v §2145 OZ⁶ a kupní smlouva bude na základě nevyvratitelné domněnky vždy uzavřena

⁶ Viz. výše, kdy jsem odůvodnil, proč se domnívám, že předkupní právo zakotvené ve společenské smlouvě nemá věcnou povahu, ale na druhou stranu o něm vždy koupěchtivý musí, alespoň při minimální pečlivosti, vědět.

s rozvazovací podmínkou. Předkupní právo bude tedy uplatňovat předkupník vůči prodávajícímu, dokonce předpokládám, že si dovedeme poradit i s případem, kdy nabyvatel podílu svůj podíl převede na dalšího nabyvatele, popřípadě pokud dojde k řetězení těchto převodů. Obdobným případem se totiž zabýval i Nejvyšší soud⁷, kdy dospěl k závěru, že „*Ten, kdo nabyt vlastnictví k nemovitosti na základě zajišťovacího převodu práva, je oprávněn převést nabyté vlastnictví na jiného. Převede-li však vlastnictví, aniž by (dosud) nastoupila uhrazovací funkce zajišťovacího převodu práva (zatím nenastal stav, že by zajištěná pohledávka nebyla řádně a včas splněna), přejímá nový nabyvatel spolu s vlastnictvím nemovitosti také rozvazovací podmínku ze zajišťovacího převodu práva; to mimo jiné znamená, že při splnění rozvazovací podmínky ze zajišťovacího převodu práva se vlastníkem věci bez dalšího stává původní vlastník*“. Tyto závěry by se měly prosadit i v případě převodu podílu, kdy na počátku byla uzavřena smlouva s rozvazovací podmínkou. Otázkou samozřejmě zůstává, jakým způsobem by se soud dokázal vypořádat s případnou dobrou vírou nových nabyvatelů podílu.

Vzhledem k zákonem definované povinnosti prodávajícího⁸ se nabízí otázka, jakou formu musí mít nabídka učiněná prodávajícím. Otázkou tedy je, zda se bude jednat o návrh na uzavření smlouvy ve smyslu §1731 OZ, pro který zákon používá legislativní zkratku „nabídka“ nebo se jedná o zvláštní druh nabídky pouze ve vztahu k předkupnímu právu. Vzhledem k dikci §2147 odst. 2., kdy zákon říká, že v případě přijetí nabídky dojde bez dalšího k uzavření smlouvy, se domnívám, že nabídka musí splňovat veškeré náležitosti návrhu na uzavření smlouvy a to včetně formy. K tomu se například částečně vyjádřil i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí⁹, kdy konstatoval, že „*Nabídka je jednostranný adresovaný právní úkon; kromě požadavků obecně kladených na právní úkony (§ 37 a násl. obč. zák.) a náležitostí návrhu na uzavření smlouvy (§*

⁷ Rozhodnutí 21 Cdo 3766/2010 ze dne 8.9.2011

⁸ §2140 odst. 1 OZ – „...vzniká dlužníku povinnost nabídnout věc předkupníkovi ke koupi, pokud by ji chtěl prodat třetí osobě (koupěchtivému).“

⁹ Rozhodnutí 31 Cdo 1926/2009 ze dne 11.5.2009

43 obč. zák.) musí nabídka odpovídat předem sjednaným podmínkám, a pokud dohodnuty nebyly, musí obsahovat veškeré podmínky, za nichž povinný nabízí věc ke koupi (předmět koupě, cenu, příp. další plnění vedle ceny) a jejichž splněním oprávněný může své předkupní právo vykonat“. Musí se tedy jednat o takovou nabídku, jejímž přijetím dojde k uzavření smlouvy, v našem případě smlouvy o převodu podílu, pro kterou zákon vyžaduje písemnou formu s úředně ověřenými podpisy. Nemohu se tedy zbavit dojmu, že poslední věta §2147 odst. 1 je nadbytečná a v adresátovi právní normy může vyvolat dojem, že v případě předkupního práva k čemukoliv jinému než nemovitosti stačí nabídku učinit ústně, popřípadě elektronickou komunikací, což ovšem, s ohledem na výše uvedené, nebude postačovat k „učinění nabídky“. Zatím jsem se nezabýval otázkou, zda by nemohl být dostatečný souhlas společníka s převodem podílu projevený na valné hromadě považován za vzdání se předkupního práva. Nejsem si vědom, že by takovou otázku kdy řešil Nejvyšší soud, ale jsem přesvědčen, že podobný závěr je nepřijatelný, už jen proto, že prodávající nenaplnil náležitosti učinění nabídky ostatním společníkům, jak jsem je specifikoval výše. Navíc společník, který hodlá svůj podíl převést, nemusí valné hromadě oznamovat konkrétní podmínky smlouvy o převodu podílu.

Druhým způsobem sjednání předkupního práva ve společenské smlouvě je sjednání předkupního práva jako druh omezení převoditelnosti podílu. Ohledně §207 a 208 ZOKu panuje v právní obci shoda, že se jedná o ustanovení veskrze dispoziční povahy. Nic by tedy nemělo bránit tomu, aby byl převod podílu na třetí osoby omezen právě předkupním právem. A pokud se dovozuje, že společenská smlouva může převod podílu ve společnosti s ručením omezeným na třetí osoby i vyloučit, tak na základě argumentu a maiore ad minus, může převod na jinou osobu (nebo společníka) podmínit předchozím nabídnutím ostatním společníkům. Formulace takového pravidla by mohla znít například „*společník může svůj podíl převést třicet dní poté, co ho za stejných podmínek, jako v zamýšleném převodu nabídne ostatním společníkům ke koupi. Lhůta pro přijetí nabídky nesmí být kratší než třicet dní a nabídka musí*

být učiněna písemně s úředně ověřenými podpisy.“ V případě, že je převoditelnost podílu podmíněna takovýmto způsobem, měli bychom v případě nedodržení předkupního práva k podílu dospět k jiným závěrům než v první variantě. První střípek judikatury najdeme v rozhodnutí Nejvyššího soudu¹⁰, kdy nejvyšší soud konstatoval že *„Podmínka přednostní nabídky obchodního podílu ostatním společníkům je **objektivní podmínkou oprávnění převést obchodní podíl na třetí osobu, tedy oprávnění, které může založit pouze společenská smlouva. Není-li tato podmínka splněna, nelze obchodní podíl na třetí osobu platně převést.**“* V tomto případě šlo nicméně o poněkud specifickou konstrukci společenské smlouvy, který umožňovala převést obchodní podíl na třetí osoby pouze se souhlasem všech společníků anebo, bez souhlasu společníků a tedy i valné hromady v případě, že k převodu došlo po předchozí nabídce ostatní společníkům, kteří nabídku nevyužili. Ačkoliv to není ve společenské smlouvě zmíněno výslovně, nemůže být pochyb o tom, že jedná o sjednání předkupního práva společníků. Nejvyšší soud v tomto případě dovodil, že se jedná o právní úkon učiněný v rozporu se zákonem a tedy právní úkon absolutně neplatný. Zajímavé ovšem je, že pro případ, kdy valná hromada neudělí souhlas s převodem obchodního podílu, dovodil Nejvyšší soud¹¹, že následkem není absolutní neplatnost, nýbrž neúčinnost takovéto smlouvy *„Nedostatek schválení příslušného ujednání smlouvy však nezpůsobil jeho neplatnost, jak dovodil odvolací soud, ale pouze jeho neúčinnost“* A ustanovení, ohledně neúčinnosti smlouvy o převodu podílu převzal také ZOK v §207 odst. 2 poslední věta a §208 odst. 1 ZOK poslední věta. Abychom zjistili následek nedodržení předkupního práva, tak si musíme pomoci analogií a to konkrétně analogickou úpravou akciové společnosti. §271 odst. 3 ZOK stanoví *„Je-li převoditelnost akcií omezena jinak než podle odstavce 1 (pozn. souhlasem orgánu společnosti) a převede-li akcionář akcie v rozporu s daným omezením, je převod akcií neplatný.“* Zde se ovšem jedná v souladu s §586

¹⁰ 29 Cdo 2811/99 ze dne 4.4.2000

¹¹ Rozhodnutí 29 Odo 414/2003 ze dne 27.4.2004, pro případ souhlasu valné hromady s převodem podílu 29 Odo 1278/2005 ze dne 27.2.2007

NOZ o neplatnost relativní a jsem přesvědčen, že stejné závěry bude potřeba dovodit i pro případ nedodržení podobného omezení u převodu podílu. V odborné literatuře¹² se objevilo, že osobou oprávněnou namítnout neplatnost takové smlouvy bude v těchto případech zřejmě pouze akciová společnost. S tímto se neztotožňuji a jsem přesvědčen, že neplatnost je oprávněn namítnout také kdokoliv, komu předkupní právo svědčilo, tedy akcionář, respektive společník.¹³ Objevil jsem i názor¹⁴, kde se autor domnívá, že by se mělo i nadále jednat o neplatnost absolutní podle §588 OZ. S tímto nesouhlasím. Rozhodně se nejedná o jednání, které se **zjevně** přičí dobrým mravům, stejně tak ani **zjevně** nenarušuje veřejný pořádek. Určitou otázkou může být, zda takové ustanovení neodporuje zákonu, ale domnívám se, že to není to, co by dopadalo na tento případ, protože dochází pouze k porušení smluvních ujednání. Navíc sankce absolutní neplatnosti by měla nastat pouze ve výjimečných případech a tady by k ní mohlo dojít například i v případě, kdy by všichni společníci s převodem tacitně souhlasili tím, že nereagovali na neúplnou nabídku prodávajícího, popřípadě nabídku učiněnou v nedostatečné formě. To by byl bezesporu nepřiměřený zásah do právní jistoty všech společníků.

Jsem toho názoru, že následek neplatnosti dovozený z předchozí judikatury a analogického výkladu §271 odst. 3 ZOK je třeba vykládat, jako speciální vůči §2145 OZ na kterém jsem stavěl následky nedodržení předkupního práva v předchozím odstavci, tedy v případě, kdy je předkupní právo k podílu sjednané tak, že omezuje převoditelnost podílu, nemělo by nikdy dojít k uzavření smlouvy s rozvazovací podmínkou na základě nevyvratitelné domněnky.

¹² Štenglová I., Havel B., Čileček F., Kuhn, P., Šuk P. Zákon o obchodních korporacích, 1. vydání, 2013, C. H. Beck s. 463

¹³ Stejný názor se objevuje i v Vladimír Janošek: smluvní předkupní právo k obchodnímu podílu. Nihil novi sub sole?, (Obchodněprávní revue1/2015, s. 3)

¹⁴ Viz. bod 13

IV. Předkupní právo k akcií zakotvené ve stanovách

a. Obecně

Možnost sjednání předkupního práva k akciím vyplývá ze stejných předpokladů jako u podílu ve společnosti s ručením omezeným. V praxi bude zřejmě nejčastějším případem zřízení předkupního práva k akciím určitá forma akcionářských dohod, nicméně ani omezení přímo zakotvené ve stanovách zřejmě nebude výjimkou, tím spíše, když ZOK umožňuje vznik různých druhů akcií a dovedu si představit, že bude poptávka po znění stanov, kde některým akcionářům bude svědčit předkupní právo vůči všem ostatním.

b. Důsledky porušení předkupního práva k akci

Co se týká převodu akcií, ke kterým bylo ve stanovách zřízeno předkupní právo, dává nám judikatura pouze jednu a velmi strohou odpověď a to rozhodnutí Nejvyššího soudu 29 Cdo 1633/2008 ze dne 24.2.2010. Nejvyšší soud zde rozhodoval případ, kdy v akciové společnosti byli dva akcionáři. Stanovy akciové společnosti stanovily předkupní právo tak, že *„ostatní akcionáři mají přednostní právo při převodu akcií, a to v časovém období do 1 měsíce, poté lze akcie nabídnout jiným osobám“*. V tomto případě došlo k tomu, že akcionář A nabídnul akcionáři B ke koupi větší množství akcií a ten reagoval tak, že souhlasil s koupí pouze jejich části. A reagoval tak, že prodá akcie pouze jako celek a celý balík akcií prodal za stejných podmínek novým nabyvatelům. B se po nových nabyvatelích domáhal svého předkupního práva a neuspěl, neboť tehdejší občanský zákoník jasně stanovil, že předkupní právo ukládá povinnost pouze k tomu, kdo slíbil věc nabídnout ke koupi a odkázal ho na případné řízení na náhradu škody vůči A. Nejvyšší soud zde rozhodnu zcela správně, neboť mu zákon nedával žádnou jinou možnost.

Domnívám se, že zde došlo k jistému posunu a dnes by na tento případ bezpochyby dopadalo ustanovení §2145 OZ, o kterém jsem se již zmiňoval v souvislosti s převodem podílu a

předmětná smlouva by byla uzavřena s rozvazovací podmínkou, tedy přinejmenším za předpokladu, pokud by soud dospěl k závěru, že předkupník mohl uplatnit své předkupní právo také pouze k části převáděných akcií. I přesto, že to zákon nestanoví výslovně, tak akciová společnost se zakládá zvláštní smlouvou, stanovami, a všichni akcionáři účastníky této smlouvy. A domnívám se, že seznámit se stanovami společnosti, jejíž akcie hodlám nabýt je pro nabyvatele téměř samozřejmostí.

ZOK připouští také omezení převoditelnosti akcií. To lze dovodit z §271 odst. 3 a §431 odst. 1 ZOKu. Je tedy patrné, že v případě změny stanov, ohledně omezení převoditelnosti akcií, je nutné tuto změnu zapsat do obchodního rejstříku¹⁵. Určitou otázku může budit, zda mají akcie omezenou převoditelnost v případě, kdy stanovy jejich převoditelnost omezují od založení společnosti, ale tato skutečnost nikdy není zapsána do obchodního rejstříku. Domnívám se, že v takovém případě nepůjde namítat neplatnost převodu vůči dobrověrnému nabyvateli, který by takovou informaci oprávněně očekával zapsanou v obchodním rejstříku.

Domnívám se, že v případě, kdy bude převoditelnost akcií ve stanovách omezena předkupním právem a toto omezení bude řádně zapsané do obchodního rejstříku tak následkem nedodržení předkupního práva k akciím bude neplatnost smlouvy o převodu akcií ve smyslu §271 odst. 3 ZOK. Stejně jako v případě obchodního podílu se bude jednat o neplatnost relativní ve smyslu §586 OZ, kdy ji bude moci namítat kterýkoliv akcionář, kterému by svědčilo předkupní právo, popřípadě samotná společnost.

V. Závěr

Před psaním práce jsem si vytyčil za úkol zvážit možné následky nedodržení předkupního práva k podílu / akcii sjednané v zakladatelském právním jednání. Nad rámec svého původního záměru jsem dospěl k závěru, že dojde k rozdílným následkům v případě, že je předkupní právo

¹⁵ Viz také §48 odst. 1 písm. K) zákona 304/2013 o veřejných rejstřících

v zakladatelském právním jednání pouze sjednané a v případě, kdy by se mělo jednat o omezení převoditelnosti akcie / podílu. Věřím, že časem mé závěry potvrdí také judikatura Nejvyššího soudu, na kterou si bohužel budeme muset počkat.

Prameny

Odborná literatura:

Štenglová I., Havel B., Cileček F., Kuhn, P., Šuk P. Zákon o obchodních korporacích, 1. vydání, 2013, C. H. Beck

J. Švestka, J. Dvořák, J. Fiala, I. Pelikánová, R. Pelikán, A. Bányaiová a kol., Občanská zákoník – Komentář – Svazek V (relativní majetková práva 1. část), Wolters Kluwer,

Tichý, Pipková, Balarin, Kupní smlouva v novém občanském zákoníku. Komentář. § 2079-2183, C. H. Beck

Vladimír Janošek: smluvní předkupní právo k obchodnímu podílu. Nihil novi sub sole?, (Obchodněprávní revue 1/2015)

Normativní právní akty:

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném do 31.12.2013

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31.12.2013

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích

Zákon č. 90/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob

Judikatura:

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13.12.2005, sp. zn. 29 Odo 1339/2004

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.2.2010, sp. zn. 29 Odo 1633/2008

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4.4.2000, sp. zn. 29 Cdo 2811/99

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.4.2004, sp. zn. 29 Odo 414/2003

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.2.2007, sp. zn. 29 Odo 1278/2005